

บทนำรวม

ความสำคัญและที่มาของปัญหา

จากบทเรียนของการพัฒนาประเทศ โครงการพัฒนาหลายโครงการเป็นโครงการที่ดี แต่ไม่สามารถทำได้เนื่องจากมองที่โครงการเป็นตัวตั้ง ไม่ได้มองที่ประชาชน ดังนั้นการให้บทบาทและความสำคัญของประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมและรู้สึกเป็นเจ้าของ เป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับคำจำกัดความของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน(sustainable tourism) ว่าเป็นการท่องเที่ยวที่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยมีการปกป้องและสงวนรักษาทรัพยากรของอนุชนรุ่นหลังด้วย โดยเฉพาะความหมายที่ระบุไว้ในราชบัณฑิตยสถานซึ่งเน้นว่าการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเป็นการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสุนทรียภาพ โดยใช้ทรัพยากรอันทรงคุณค่าอย่างชาญฉลาด สามารถรักษาเอกลักษณ์ของธรรมชาติและวัฒนธรรมไว้ได้นานที่สุด (ซัชพล ทรงสุนทรวงศ์ ; 2545 : 218 - 219) ดังนั้น จะเห็นได้ว่าลักษณะที่สำคัญของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจะเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้เกิดความยั่งยืนต่อไปด้วย เนื่องจากการดำเนินการจัดการการท่องเที่ยวที่อยู่ภายใต้ขีดจำกัดความสามารถของธรรมชาติและต้องมีความตระหนักถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณี ที่มีต่อกระบวนการท่องเที่ยว อีกทั้งต้องให้ประชาชนทุกภาคส่วนได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกันภายใต้ความปรารถนาของประชาชนท้องถิ่นและชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยวนั่นเอง

สอดคล้องกับแนวพระราชปรัชญาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า 25 ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจของโลกและของประเทศไทยเอง และต่อมาภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้นและสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ โดยอาศัยหลักการง่าย ๆ คือ “ความพอเพียง” ซึ่งหมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอก นอกจากนั้นจะต้องประกอบด้วยอีก 2 เงื่อนไขคือ ความรู้และคุณธรรม โดยเฉพาะต้องเป็นคนที่รอบรู้ รอบคอบและระมัดระวัง รวมทั้งต้องเป็นคนที่มีความซื่อสัตย์สุจริต คือตัดสินใจอะไรด้วยสติปัญญา เป็นคนที่ขยันอดทนและต้องมีการแบ่งปันให้กับบุคคลอื่นที่ไม่มีโอกาสอีกด้วย ซึ่งหากนำเอาการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนที่ยังคงเอกลักษณ์ความเป็นชนเผ่าลาหู่แดง ปกาเกอญอ อีวเมี่ยน ไทใหญ่ จินยูนาน และคนไทยพื้นราบ ไม่ว่าจะเป็นชนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ของทั้ง 3 ศาสนา คือ พุทธ คริสต์ และอิสลาม ที่อยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ รวมถึงสถาปัตยกรรมบ้านเรือนรูปแบบจีน และอาหารการกินมาดำเนินการในชุมชนท้องถิ่นตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงแล้ว จะกลายเป็นกลยุทธ์สำคัญอย่างหนึ่งเพื่อเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาและฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศไทยได้ เนื่องจากเหตุผลหลายประการดังต่อไปนี้ (วีระพล ทองมา และคณะ, 2552: 2 - 3)

1) การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมจากต่างประเทศ สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาได้มาก ทำให้มีรายได้หมุนเวียนในประเทศอย่างมากมาย ซึ่งถือว่าเป็นการแก้ปัญหาดุลการค้าระหว่างประเทศที่มีประสิทธิผลมากวิธีหนึ่ง

2) การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนก่อให้เกิดกิจกรรมเชิงเศรษฐกิจขึ้นมากมาย เช่น การให้บริการในแหล่งท่องเที่ยว การบริการขนส่ง การประกันภัย บริษัทนำเที่ยว ร้านอาหาร ธุรกิจโรงแรมที่พัก งานดูแลบำรุงรักษา และงานรักษาความปลอดภัย เป็นต้น

3) การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนก่อให้เกิดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโดยแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ จะได้รับการปรับปรุงดูแลให้สะอาดและสวยงามอยู่เสมอ เพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวกันมากขึ้น ซึ่งจะเป็นผลดีต่อการสร้างรายได้ของคนในท้องถิ่น

4) การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนก่อให้เกิดอุตสาหกรรมต่อเนื่องแก่ท้องถิ่น เช่น การผลิตผลผลิตทางการเกษตร การขายอาหาร การขายของที่ระลึก การบริการที่พัก การนำเที่ยว ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นการสร้างรายได้ให้กับคนในท้องถิ่น

5) การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนทำให้นักท่องเที่ยวมีทรัพยากรท่องเที่ยวเหลือเก็บไว้ใช้ได้อย่างยาวนาน เนื่องจากนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้จะมีจิตสำนึกในการรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อม จึงไม่ทำลายธรรมชาติ ทรัพยากรธรรมชาติจึงยังคงความเป็นธรรมชาติอย่างแท้จริง และชุมชนในท้องถิ่นก็ยังคงอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่นไว้ได้

ดังนั้น ผู้วิจัยได้เล็งเห็นถึงความสำคัญและความจำเป็นของการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยยึดหลักที่สำคัญ คือ การให้คนในชุมชนและภาคีที่มีส่วนเกี่ยวข้องนำคุณค่าของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีอยู่ มาต่อยอดและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่จอน เพื่อยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนต่าง ๆ ให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ในที่สุด ดังสอดคล้องกับพระประสงค์ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ทรงตรัสว่า ควรพัฒนาพื้นที่ดังกล่าวให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรและวัฒนธรรมที่มีชื่อเสียงของประเทศชาติต่อไป (หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ฉบับวันที่ 21 มกราคม 2552, หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ฉบับวันที่ 23 มกราคม 2552, หนังสือพิมพ์โพสต์ทูเดย์ ฉบับวันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2552, หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ ฉบับวันที่ 28 มกราคม 2552 และหนังสือพิมพ์เดลินิวส์ ฉบับวันที่ 25 กรกฎาคม 2552)

ภาพ 1 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเปิดพิพิธภัณฑ์โรงงานหลวงที่ 1 ฝาง เมื่อวันที่ 19 มกราคม 2552

วัตถุประสงค์หลักของแผนงานวิจัย

1. เพื่อกำหนดกลยุทธ์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่ฮ่องสอน ภายใต้เครือข่ายความร่วมมือ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1 สำรวจข้อมูลเบื้องต้นด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวภายในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่ฮ่องสอน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่

1.2 ประเมินศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนเป้าหมาย ที่ผ่านการคัดเลือกในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่ฮ่องสอน

1.3 กำหนดตำแหน่งกลยุทธ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนเป้าหมาย เพื่อนำไปสู่การพัฒนาให้เป็นจุดขายด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

1.4 สร้างแผนกลยุทธ์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวโดยใช้วัฒนธรรมเป็นฐานของทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

1.5 ประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชน

1.6 พัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่ฮ่องสอน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่

2. เพื่อพัฒนารูปแบบความร่วมมือของพหุภาคีต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมพื้นที่ลุ่มน้ำแม่ฮ่องสอน ดังรายละเอียด คือ

2.1 ศึกษาบทบาทการมีส่วนร่วมของพหุภาคีที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมพื้นที่ลุ่มน้ำแม่ฮ่องสอน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่

2.2 ทราบความต้องการมีส่วนร่วมของพหุภาคีที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมพื้นที่ลุ่มน้ำแม่ฮ่องสอน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่

2.3 พัฒนารูปแบบความร่วมมือของพหุภาคีที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมพื้นที่ลุ่มน้ำแม่ฮ่องสอน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่

รายละเอียดความเชื่อมโยงระหว่างโครงการวิจัยย่อย

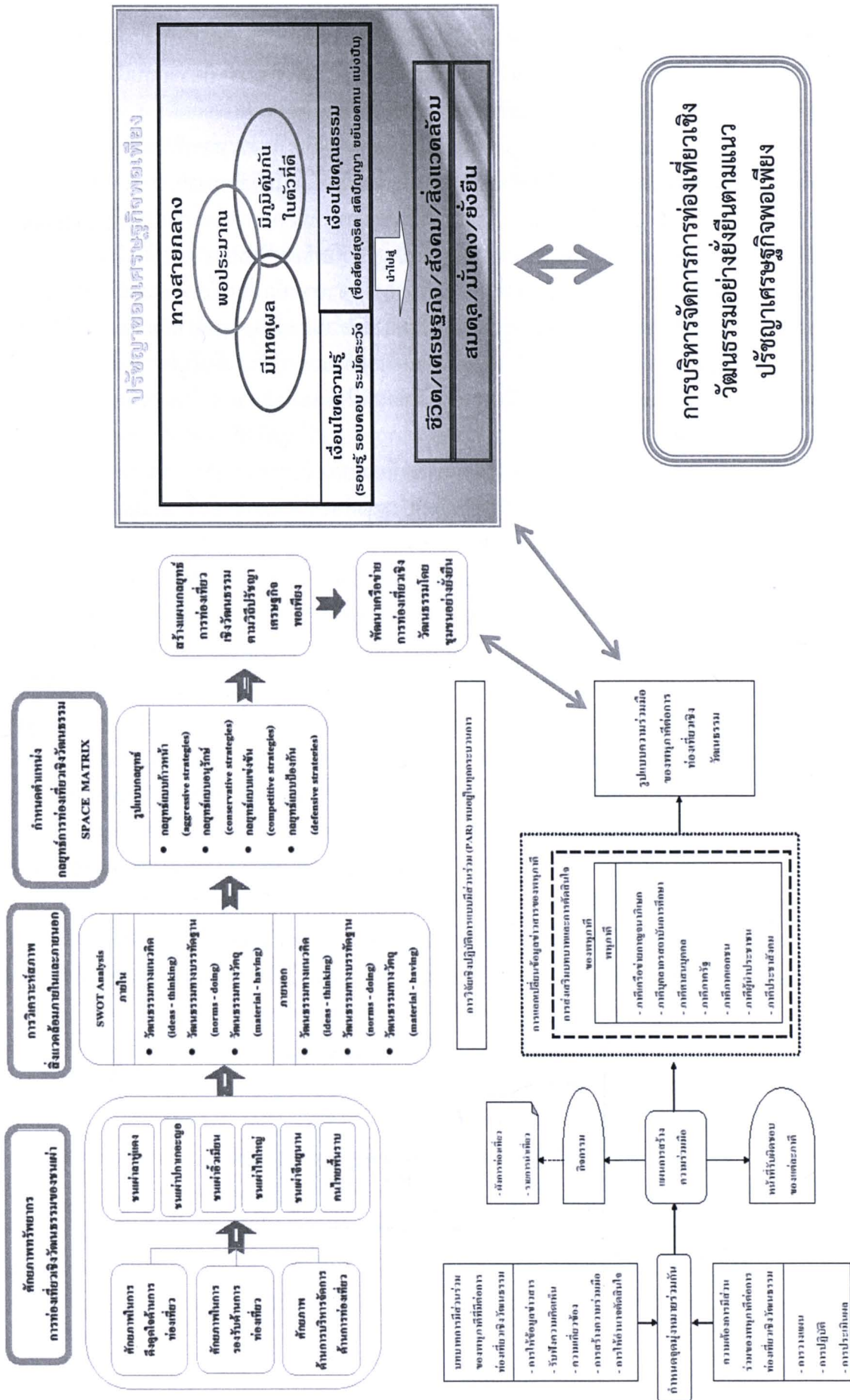
ความเชื่อมโยงระหว่างโครงการวิจัยทั้ง 2 โครงการนั้น จะเห็นได้จากองค์ประกอบสำคัญของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่ต้องเชื่อมโยงซึ่งกันและกันระหว่างที่พัก บริษัทนำเที่ยว อาหาร และเครื่องดื่ม การคมนาคม การจำหน่ายสินค้าและของที่ระลึก และสถานที่หรือแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งถ้าพื้นที่ไหนมีการเชื่อมโยงเครือข่ายขององค์ประกอบดังกล่าวมากเท่าไร ก็ยิ่งทำให้ธุรกิจหรืออุตสาหกรรมท่องเที่ยวในพื้นที่นั้น ๆ ประสบผลสำเร็จด้านการให้บริการที่พึงพอใจและประทับใจสำหรับนักท่องเที่ยวแต่สิ่งเหล่านั้นจะยั่งยืนหรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับความเข้าใจของเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวหรือเจ้าของพื้นที่ (hosts) ที่คอยดูแลและให้บริการนักท่องเที่ยวที่มาจากภายนอก ซึ่งอาจมีความแตกต่างทั้งทางด้านความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี และหรือวิถีชีวิต ซึ่งเป็นเสมือนแขก (guests) ที่มาเยี่ยมเยือนเท่านั้น แต่ถ้าทั้งสองฝ่ายมีความเข้าใจตรงกันหรือทิศทางเดียวกันก็ย่อมไม่ก่อให้เกิด

ปัญหาใด ๆ แต่ถ้าสองฝ่ายมีประสบการณ์ที่แตกต่างกัน ก็เกิดความขัดแย้งทั้งทางความคิดและพฤติกรรมในที่สุด ดังนั้นแทนที่การท่องเที่ยวจะเป็นเครื่องมือในการพัฒนา ก็อาจกลับเป็นเครื่องมือที่เป็นตัวเร่งให้เกิดการทำลายหรือสร้างผลกระทบทางลบให้เร็วขึ้นนั่นเอง

ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้ ได้พยายามให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างคนหรือองค์กรภายในพื้นที่กับบุคคลหรือองค์กรที่อยู่รอบ ๆ ทั้งในวงแคบและวงกว้างออกไป ซึ่งจะเห็นได้จากวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยย่อยที่ 1 ได้พยายามมุ่งเน้นการพัฒนาชุมชนให้มีศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน โดยยึดแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลัก จากนั้นกำหนดกลยุทธ์แผนงาน และโครงการเพื่อเตรียมความพร้อมในการรองรับจำนวนนักท่องเที่ยวที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งในปัจจุบันนักท่องเที่ยวมีจำนวนมากอยู่แล้วแต่เดินทางผ่านไปมาหรือแค่แวะมาเยี่ยมชมแล้วก็จากไป ซึ่งจำนวนนักท่องเที่ยวมักจะไปกระจุกตัวอยู่ที่บริเวณดอยอ่างขางเท่านั้น ดังนั้นชุมชนที่มีความพร้อมทางด้านการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ จึงจะเป็นวิธีการหนึ่งที่จะดึงความสนใจของนักท่องเที่ยวให้กระจายมาสู่ชุมชนให้มากขึ้น ถ้าชุมชนเหล่านั้นมีจุดขายหรือจุดดึงดูดใจที่ดี จากนั้นชุมชนที่มีจุดเด่นหรือเอกลักษณ์ของตนเอง โดยเฉพาะชนเผ่าก็สามารถเชื่อมโยงเครือข่ายวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน ไม่ใช่เป็นคู่แข่งแต่เป็นพันธมิตรที่ดีต่อกัน สำหรับวัตถุประสงค์ของโครงการย่อยที่ 2 นั้นก็เป็นการสร้างและพัฒนาพหุภาคีด้านการท่องเที่ยว จากชุมชนสู่องค์กรหรือสถาบันทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนที่สั่งสมกันมานานหลายร้อยปี เพื่อถ่ายทอดสู่นักท่องเที่ยวที่มีความสนใจเฉพาะ (niche market) ซึ่งนับวันจะมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น จากนั้นจะเชื่อมโยงเครือข่ายการท่องเที่ยวของชุมชนกับพหุภาคีภายนอก โดยนำเอาแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นกรอบในการพัฒนาการท่องเที่ยวร่วมกัน ด้วยการเน้นการจัดการทุนที่มีอยู่ภายในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่ฮ่องสอนคือ ทุนทางสังคม ทุนทางทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม และทุนทางเศรษฐกิจหรือคนในชุมชนด้วยการสร้างคนที่มีคุณภาพในการสื่อความหมายทางวัฒนธรรมชุมชนเชิดชูเอกลักษณ์หรืออัตลักษณ์ของชนเผ่าเพื่อถ่ายทอดไปสู่บุคคลทั่วไปตลอดจนให้ระลึกเสมอว่า การท่องเที่ยวเป็นเพียงอาชีพเสริมจากอาชีพหลักเท่านั้น ประกอบกับการดำเนินธุรกิจท่องเที่ยวต้องใช้เหตุผล มีความพอประมาณและไม่ประมาท ซึ่งก็คือมีภูมิคุ้มกันในตัวเองและครอบคลุมโดยไม่หลงลืมวัฒนธรรมตนเอง แต่ทั้งนี้คนในชุมชนหรือในเครือข่ายการท่องเที่ยวมีการเฝ้าหาความรู้ มีความรอบคอบและระมัดระวังตลอดจนต้องมีคุณธรรม ขยันและอดทนจึงจะก่อให้เกิดการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้ในที่สุดดังแสดงไว้ในกรอบแนวความคิดต่อไปนี้

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ	
ห้องสมุดวิจัย	
วันที่.....	25 ก.ค. 2555
เลขทะเบียน.....	247522
เลขเรียกหนังสือ.....	

ภาพ 2 กรอบแนวคิดแผนงานวิจัย

ประโยชน์ที่ได้รับ

แผนงานวิจัยนี้ได้ดำเนินการในลักษณะของการวิจัยเชิงปฏิบัติจริง (action research) ด้วยมุ่งเน้นให้ประชาชนในพื้นที่ตระหนักและตื่นตัวต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของชนเผ่าหรือชาติพันธุ์ของตนเองมาผนวกกับความเป็นไทยด้วยการน้อมนำเอาคำสอนของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นทิศทางของการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งอย่างยั่งยืนต่อไป ซึ่งในการนำเอาการท่องเที่ยวมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาก็เป็นส่วนหนึ่งสำหรับงานวิจัยชิ้นนี้เนื่องจากในระยะเวลาสิบกว่าปีที่ผ่านมารัฐบาลมุ่งเน้นการขายความงามธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ตลอดจนความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงเป็นหลักโดยเฉพาะดอยอ่างขางเป็นต้น แต่ไม่มีนโยบายการท่องเที่ยวที่ชัดเจนว่ากลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ซึ่งเป็นแหล่งดึงดูดหรือจุดขายของการท่องเที่ยวนั้นควรได้รับการพัฒนาหรือได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวเช่นไร ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาการท่องเที่ยวกลายเป็นกิจกรรมที่ถูกผูกขาดโดยบริษัทเอกชนซึ่งบางกลุ่มบางพวกก็ให้ความสนใจกับการตกแต่งท่าเรืออย่างมั่งคั่งโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม กลุ่มชาติพันธุ์บางกลุ่ม เช่น กระเหรี่ยงคอยาว กลายมาเป็นกลุ่มชนที่ถูกจับโยกย้าย ถูกแย่งชิง และเปิดให้นักท่องเที่ยวเข้าชมประหนึ่งเป็นสวนสัตว์มนุษย์ (human zoo) นั้นเอง ซึ่งผลจากการดำเนินแผนงานวิจัยในช่วงเวลาเกือบ 1 ปี สามารถสรุปผลประโยชน์ที่ได้รับจากกระบวนการวิจัยครั้งนี้คือ

ประการแรก ประชาชนในชุมชนเป้าหมายที่มีความแตกต่างกันทางชาติพันธุ์ได้รับองค์ความรู้ใหม่ ด้านการจัดการการท่องเที่ยวที่ไปต่อยอดจากองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาหรือวัฒนธรรมที่สั่งสมกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษจากนั้นก็สื่อให้กับนักท่องเที่ยวหรือบุคคลทั่วไปได้รับทราบ ซึ่งผลจากการประเมินศักยภาพในการจัดการทรัพยากรของชุมชนพบว่ากลุ่มชาติพันธุ์ที่ได้ศึกษานั้นมีสำนึกในความเป็นชุมชนสูง ความสัมพันธ์ทางสังคมยังคงวางอยู่บนความเป็นเครือญาติหรือความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนบ้านที่ช่วยเหลือเกื้อกูลและแลกเปลี่ยนแรงงานซึ่งกันและกัน ตลอดจนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์รูปแบบและวิธีการจัดการทรัพยากรอย่างชัดเจนในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมการผลิต ชุมชนมีจารีตประเพณีและกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ในการดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมของชุมชนได้เป็นอย่างดี ซึ่งการสังเกตและสัมผัสประสบการณ์ของคนภายในชุมชนมาหลายชั่วอายุคน ทำให้ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติต้นไม้ พืชสมุนไพร รวมทั้งศิลปหัตถกรรมต่าง ๆ ได้ตกผลึกเป็นภูมิปัญญาและวิถีคิดอย่างเป็นระบบ ตัวอย่างเช่น ชุมชนบ้านแม่สุ่นน้อย ซึ่งเป็นคนไทยพื้นราบที่เชื่อและศรัทธาในพุทธศาสนา ก็นำเอาการบวชป่ามาเป็นยุทธวิธีในการขยายพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ร่วมกับอุทยานแห่งชาติน้ำตกโป่งน้ำดังหรือแม้แต่ชุมชนชาวปกากะญอ บ้านต้นสำน ยังคงรักษา จารีต ประเพณีและวิถีชีวิตดั้งเดิมเช่น ประเพณีมัดมือและให้สินให้พรของผู้อาวุโสชาวปกากะญอที่จัดขึ้นเป็นประจำในวันขึ้นปีใหม่ของทุกปี เป็นต้น

ประการที่สอง ชุมชนเป้าหมายทั้ง 4 ชุมชน (5 ชาติพันธุ์) ได้จัดตั้งชมรมและกลุ่มในการจัดการการท่องเที่ยวภายในชุมชนของตนเอง และมีหน้าที่ในการประชุมปรึกษาหารือเพื่อติดตามการทำงานและจัดการความขัดแย้งต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นในระหว่างการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยในแต่ละชุมชนได้กำหนดแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

1. ชุมชนแต่ละแห่งได้พิจารณาใช้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในฐานะเป็นอาชีพเสริมจากงานในภาคการเกษตรและการจ้างงานเพิ่มเติมจากที่ได้ทำอยู่แล้วเป็นประจำโดยไม่ให้มองการท่องเที่ยวในฐานะเป็นแหล่งรายได้หลักของครอบครัวและชุมชน

2. สมาชิกหรือประชาชนทุกคนภายในชุมชนมีโอกาสดำเนินกิจกรรมจากการท่องเที่ยวด้วยกันทั้งสิ้นซึ่งอาจอยู่ในลักษณะของบ้านพักโฮมสเตย์โดยตรง การเป็นแรงงานประกอบอาหาร มัคคุเทศก์นำเที่ยว การแสดงศิลปะและวัฒนธรรม การอบหรือนวดตัวด้วยพืชสมุนไพร หรือแม้แต่การขายผลิตภัณฑ์จากหัตถกรรม และผลผลิตการเกษตรเป็นต้น

3. ชุมชนในแต่ละชาติพันธุ์ได้พัฒนาจุดเด่นทางวัฒนธรรมของตนเองมาเป็นจุดขายเพื่อไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อนกับแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนอื่น และสร้างพันธมิตรที่ดีระหว่างชุมชนด้วยการกำหนดโปรแกรมการท่องเที่ยวเชื่อมโยงพร้อมขายให้กับผู้ประกอบการและนักท่องเที่ยวเป็นต้น

4. ชุมชนได้เริ่มพัฒนาศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยวให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น โดยคำนึงถึงผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรมด้วยการเพิ่มศักยภาพของชุมชนในการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นตลอดจนอธิบายวัฒนธรรม ประเพณีและความหมายของสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมต่าง ๆ ให้นักท่องเที่ยวได้รับรู้เพราะสาระสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้น คือการสร้างกระบวนการเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมเพื่อเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวและชาวบ้านได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์และความเข้าใจซึ่งกันและกันนั่นเอง

ประการที่สาม จากแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระราชทานแนวคิดเพื่อให้พสกนิกรนำไปเป็นแนวปฏิบัติให้ดำเนินตามวิถีแห่งการดำรงชีพที่สมบูรณ์ ศานติสุข โดยมีธรรมะเป็นเครื่องกำกับ เน้นการพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจในชุมชนเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนในการรองรับการกระแสโลกาภิวัตน์ อีกทั้งยังเป็นแนวทางในการสร้างภูมิคุ้มกันให้สังคมและการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นซึ่งประชาชนชาวไทยต่างก็ได้ประจักษ์ถึงคุณประโยชน์ของหลักปรัชญาดังกล่าว โดยเห็นได้จากความสำเร็จในการนำเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ร่วมกับทฤษฎีใหม่ตามโครงการพระราชดำริมากมาย ความสำเร็จในการนำเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้กับการดำเนินชีวิต การประกอบธุรกิจและการทำกิจกรรมของบุคคลและชุมชนต่าง ๆ ดังนั้น เมื่อวิเคราะห์การประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนอย่างยั่งยืนตามนิยามต่าง ๆ ว่าเป็นการพัฒนาบนทางสายกลางและความไม่ประมาท ดังนั้นผลการวิจัยพบว่าการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนควรมีองค์ประกอบสามคุณลักษณะและสองเงื่อนไขดังนี้

1. ความพอประมาณ หมายถึงความพอดี พองาม มีความเรียบง่าย มีความสัมพันธ์อันดีระหว่างคนในชุมชนและระหว่างคนกับธรรมชาติ ชุมชนอยู่ร่วมกันฉันพี่น้อง สามัคคี ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ชุมชนมีการรวมกลุ่มหรือชมรมเพื่อทำกิจกรรมการท่องเที่ยว มีการจัดการการท่องเที่ยวที่รักษาสิ่งแวดล้อม ดิน น้ำ ป่า อากาศ รวมทั้งวางแผนใช้ทรัพยากรและทุนทางสังคมที่มีอยู่อย่างเหมาะสมและเกิดประโยชน์ต่อชุมชนและนักท่องเที่ยว ทั้งส่วนที่พัก การให้บริการ และกิจกรรมการท่องเที่ยว ที่คำนึงถึงวิถีชีวิตชุมชนและทำให้เกิดเป็นรายได้เสริมใช้ของดีที่มีอยู่ในชุมชนเป็นจุดขายพึ่งพาภูมิปัญญาและทุนทางสังคมนำมาพัฒนาตนเองเป็นอย่างดี มีการอนุรักษ์ ฟื้นฟู วัฒนธรรม

ที่ดีในวิถีของชุมชน รวมถึงงานบุญ ประเพณีอันดีงามของชุมชนมีการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นจากผู้สูงอายุสู่คนรุ่นใหม่ ลดต้นทุนการดำเนินงาน กำหนดบทบาทหน้าที่ของผู้ที่มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต้อนรับนักท่องเที่ยว จัดทำข้อมูลรายรับและรายจ่ายของชมรมหรือกลุ่มการท่องเที่ยวให้ชัดเจนโปร่งใสและตรวจสอบได้

2. ความมีเหตุผล โดยชุมชนมีการกำหนดกฎกติกาต่าง ๆ ที่นำมาใช้จัดการการท่องเที่ยวร่วมกันในชุมชนมีการวางแผนดำเนินงานและจัดกิจกรรมร่วมกัน คนในชุมชนต้องใช้เหตุผลในการตัดสินใจ รู้จักตนเอง เรียนรู้ถึงปัญหาและการแก้ไขปัญหาทั้งปัญหาเฉพาะหน้าและปัญหาในระยะยาว

3. การมีภูมิคุ้มกัน ด้วยระบบการบริหารจัดการที่ดี โดยคัดเลือกประธานและคณะกรรมการชมรมหรือกลุ่มการท่องเที่ยวที่ดี มีการร่วมมือ ร่วมคิด ร่วมทำ มีส่วนร่วมในการดำเนินการ มีการบริหารจัดการทรัพยากรส่วนรวมอย่างมีคุณค่า มีการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยเฉพาะมีการจัดที่พักแบบโฮมสเตย์ หรือมีการจัดการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้วยสันติวิธีตลอดจนมีการลดความเสี่ยงด้านต้นทุน โดยการพึ่งพาทรัพยากรในหมู่บ้าน มีสหกรณ์ออมทรัพย์ของชุมชนเป็นแหล่งเงินทุน มีการเพิ่มพูนความรู้ให้กับกลุ่มท่องเที่ยว โดยการร่วมประชุม สัมมนา ดูงาน เพื่อให้รู้ทันข้อมูลข่าวสารที่ทันสมัย เพื่อป้องกันผลกระทบต่อวัฒนธรรม ประเพณีและสิ่งแวดล้อมของชุมชน มีระเบียบและวิธีการป้องกันการตัดไม้ทำลายป่า ปลูกต้นไม้เพิ่มเติม มีพิธีกรรมเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่น บวชป่า มีการส่งเสริมการผลิตอาหาร เช่น การปลูกผัก สมุนไพร เลี้ยงสัตว์ และทำเกษตรแบบผสมผสาน เป็นต้น

4. ความรู้ เป็นเงื่อนไขสำคัญซึ่งนอกจากตนเองต้องสนใจการเรียนรู้แล้ว ชุมชนควรมีการส่งเสริมการเรียนรู้ พัฒนาบุคลากรของชุมชนโดยการอบรม สัมมนา ดูงาน มีข้อมูลความรู้ที่ดีทันสมัย มีการอบรมให้ความรู้ในด้านการต้อนรับนักท่องเที่ยว การจัดการที่พักแบบโฮมสเตย์ การอบรมมัคคุเทศก์ นอกจากนี้ยังมีการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นประยุกต์กับวิทยาการสมัยใหม่ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น สินค้าหัตถกรรมพื้นบ้าน มีทักษะ เรียนแล้วคิดเป็น เพื่อเป็นส่วนสนับสนุนการมีภูมิคุ้มกันที่ดี

5. คุณธรรม ก็เป็นอีกเงื่อนไขหนึ่งซึ่งถ้าผู้นำดีมีคุณธรรม ซื่อสัตย์สุจริต ไม่คดโกง ไม่ลำเอียง มีความโปร่งใส กระจายรายได้จากการท่องเที่ยวอย่างเป็นธรรมและทั่วถึง มุ่งผลประโยชน์โดยรวมของชุมชนเป็นที่ตั้ง ซึ่งจะทำให้เกิดความสามัคคีในชุมชน มีความสมดุล จัดอาสาเพื่อส่วนรวม มีปัญญา ความกล้าหาญและความเพียร ก็จะเป็นส่วนที่ส่งผลประโยชน์ต่อความสำเร็จของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต่อไป

ประการที่สี่ การพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ของชุมชนและพหุพาติทางด้านการท่องเที่ยวซึ่งมีมุมมองที่หลากหลายทั้งในเชิงแนวคิด และแนวนอน โดยอาจดำเนินการในรูปของศูนย์ประสานงานเครือข่ายที่มีคณะกรรมการเครือข่ายและสมาชิกโดยการดำเนินการนั้นควรอยู่ในรูปเครือข่ายข้อมูลข่าวสาร แลกเปลี่ยนเรียนรู้และมีการไปเยี่ยมเยือนหรือการศึกษาดูงานระหว่างกัน อย่างไรก็ตามสามารถสรุปวัตถุประสงค์ของการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมลุ่มน้ำแม่จอนได้ดังนี้ 1) เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมร่วมกัน 2) เพื่อแลกเปลี่ยนและเรียนรู้ 3) เพื่อพัฒนาการตลาด 4) เพื่อพัฒนาฐานข้อมูล

5) เพื่อพัฒนามาตรฐานการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมร่วมกัน และ 6) เพื่อสร้างความเป็นธรรมและความสมดุลระหว่างผู้ประกอบการ นักท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่น

หน่วยงานที่น่าผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ของสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติซึ่งเป็นผู้สนับสนุนทุนอุดหนุนวิจัยในครั้งนี้ได้มาซึ่งกลยุทธ์ แผนงาน และโครงการด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่ฮ่องสอน ซึ่งสามารถนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาโครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่ฮ่องสอนตามพระประสงค์ของสมเด็จพระเทพฯ ต่อไป

2. ผู้บริหารขององค์กรภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ ภาคเหนือ หรือแม้แต่ในระดับประเทศ สามารถนำเอาแนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจากผลการวิจัยในครั้งนี้ไปเป็นส่วนในการกำหนดนโยบาย แผนงาน และโครงการที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนท้องถิ่น

3. ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลที่ดูแลในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่ฮ่องสอน โดยเฉพาะ องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ข่า องค์การบริหารส่วนตำบลแม่สูน และองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ฮ่องสอน สามารถนำเอาผลการศึกษานี้ไปเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบาย แผนงาน และโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยใช้วัฒนธรรมของชุมชนเป็นฐาน และเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

4. ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวทั้งภายในพื้นที่และนอกพื้นที่สามารถนำเอาผลวิจัยครั้งนี้ไปเป็นแนวทางในการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว ซึ่งมีอัตลักษณ์ของชุมชนเผ่าลาหู่แดง ปกาเกอญอ อี๋เมี่ยน และไทใหญ่ หรือแม้แต่คนไทยพื้นราบให้เป็นที่ยู่งักและเป็นจุดสนใจของนักท่องเที่ยว

5. ผลงานวิจัยเป็นประโยชน์ในแง่ของการได้มาซึ่งองค์ความรู้ (body of knowledge) ซึ่งเป็นประโยชน์ในด้านการเรียนการสอนของนักศึกษาทางด้านการท่องเที่ยว หรือผู้ที่สนใจทั่วไปของสถาบันและหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน รวมทั้งภาคประชาชน ซึ่งจะได้เรียนรู้กระบวนการและวิธีการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต่อไป ทั้งนี้ผู้วิจัยซึ่งสังกัดในคณะพัฒนาการท่องเที่ยวได้มีเป้าหมายในการนำเสนอและตีพิมพ์วารสารในระดับชาติและนานาชาติ เช่น วารสารการบริการและการท่องเที่ยวไทย (Journal of Thai Hospitality & Tourism :ISSN 1905-6303) หรือ วารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ (International Thai Tourism Journal : ISBN 978-974-06-7665-2) ตลอดจนวารสารในระดับนานาชาติของคณะพัฒนาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จำนวน 2 ฉบับคือ International Journal of Asian Tourism Management (ATM) : ISSN : 1906-8954 และ International Journal of Agricultural Travel and Tourism (AT&T) : ISSN 1906-8700 เป็นต้น